

М.П. Денисенко,
доктор економічних наук, професор

Т.М. Янковець
(Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ)

Розвиток національної інноваційної системи

Світова економіка вступила в період завершення великого циклу свого розвитку. Те, що ми тепер спостерігаємо, є найглибшою системною кризою, а саме – першою кризою епохи глобалізації з невідомою на сьогодні тривалістю й неясними наслідками. Теорію циклів розробив відомий економіст М. Кондратьєв. Він емпіричним шляхом встановив наявність та повторюваність великих хвиль економічної кон'юнктури капіталістичних країн, проаналізувавши динаміку зміни різних макроекономічних показників у таких країнах, як Англія, Франція, Німеччина, США, за період з кінця XVIII ст. до початку XX ст.

Глобальна фінансова криза, помножена на політичну нестабільність в Україні, вкрай негативно впливає на подальший розвиток її економіки, особливо з огляду на те, що за роки незалежності так і не вдалося створити економічну систему, здатну забезпечити прогресивний розвиток країни. Створювати дещо самодостатнє надзвичайно важко, тим більше якщо враховувати, що на нашій землі сотні років не ухвалювалися великомасштабні державні рішення, бракує культури прийняття рішень на рівні національної відповідальності, вміння підкоряти свої особисті інтереси загальнодержавним, а також стратегічно мислити.

Відставання України під провідних економічно розвинених країн світу з кожним роком посилюється. Подолати це відставання при тому розвиткові політичних, правових, організаційних та соціальних відносин, який ми сьогодні спостерігаємо, нам вбачається сумнівним. Але вкрай необхідно принаймні докласти для цього всіх можливих зусиль. Пасивне

спостереження за процесами, що відбуваються у світі, насамперед за розвитком науково-технічного прогресу, та бездіяльність влади й суспільства є злочинними.

У сучасному світі можливості висококонкурентного розвитку національних економік передусім визначаються чинниками, що створюють передумови інноваційного зростання та технологічної модернізації. З огляду на це, головним макроекономічним завданням на сьогодні має бути перехід від задекларованої інноваційної парадигми розвитку України до реальної. Спроможність країни до створення та винесення на ринок конкурентоспроможної продукції та послуг стає можливою в разі істотної підтримки держави, що виявляється у створенні та розвитку національної інноваційної системи (НІС). Під НІС слід розуміти сукупність взаємопов'язаних організацій (структур) з виробництва і комерціалізації наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих і великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості [1, с. 36]. Головною метою формування НІС є забезпечення взаємодії між державними, науководослідними та підприємницькими структурами для зростання економіки на інноваційних засадах [2, с. 75].

Для консолідації держави, освіти, науки й бізнесу з метою розвитку НІС необхідно розробити та втілити в життя стратегію інноваційного розвитку країни та узгодження її

із загальною стратегією соціально-економічного зростання на основі використання методів наукового планування (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цілевих методів управління тощо) на всіх рівнях управління, підвищення рівня інноваційної культури [3]. Роботу із втілення відповідної стратегії та створення НІС, підтримки її подальшого функціонування та розвитку, моніторингу стану інноваційної діяльності доцільно зосередити в єдиному уповноваженому державою центрі, який би концентрував діяльність на проблемах стратегічного характеру [4]. При цьому зусилля всіх структур мають бути спрямовані на те, щоб поняття інновації, впровадження наукового досвіду було способом життя в Україні. Для цього можливо використати досвід Японії, яка до 80-х років помітно відставала від США і Західної Європи в галузі фундаментальних досліджень. Вичерпавши екстенсивні фактори виробництва через обмеженість природних ресурсів, Японія перейшла до стимулювання наукоємних галузей. Створювались власні наукові школи, культивувався високий освітній рівень усього населення, що забезпечило появу нових працівників, здатних до опанування нових знань і роботи в нових сферах діяльності. Для координування науково-технічної діяльності почали розроблятися довгострокові програми науково-технічного розвитку, які визначали пріоритетні для країни напрями фундаментальних досліджень. Це сприяло концентрації зусиль на відповідних напрямках і давало високі результати інноваційної діяльності [5, с. 142].

На сьогодні Україна залишається серед світових лідерів за такими

напрямами фундаментальної науки, як фізика, математика, інформатика, хімія, фізіологія, медицина; має піонерні напрацювання та прикладні розробки у сфері лазерної, криогенної, аерокосмічної техніки, засобів зв'язку та телекомунікацій, програмних продуктів; входить у вісімку держав, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення авіакосмічної техніки, та в десятку найбільших суднобудівних країн світу [6]. Проте, на відміну від розвинутих країн, у яких 85–90% приросту ВВП забезпечується за рахунок виробництва та експорту наукомісткої продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5–3 трлн. доларів США, становить приблизно 0,05–0,1%.

Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП. На досить низькому рівні залишається інвестиційна діяльність. Так, за оцінками Міністерства економіки України, загальна потреба в інвестиціях на структурну перебудову економіки України становить від 140 до 200 млрд. дол. США, а щорічна потреба – близько 20 млрд. дол. США. Обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40–60 млрд. дол. США. За оцінками експертів Світового банку для досягнення рівня розвитку США Україні потрібні інвестиції на суму 4 трлн. дол. США [7]. Недостатня кількість інвестицій змушує підприємства шукати різні легальні, а іноді й тіньові, джерела фінансування. Неприятливі умови для інвестування відомими міжнародними організаціями спричиняють низькі економічні індекси та рейтинги інвестиційної привабливості України. У світогосподарських зв'язках Україна зберігає статус постачальника сировини й ринку збуту для країн Заходу. Технологічний розвиток вітчизняної промисловості дедалі більшою мірою починає залежати від інтелектуальної продукції інших країн. Обладнання, машини, технологічний досвід, “ноу-хау” дедалі частіше купують у більш розвинених держав. Однак країна, концепція управління якої спирається на імпортну техніку й технологію, незмінно опиняється в залежному станови-

щі від промислово розвинених країн. Таким чином, консервація технічної відсталості викликає й економічну відсталість держави.

Дослідження західних економістів свідчать, що понад 70% приросту валового національного продукту економічно розвинених країн забезпечується інвестуванням інноваційних процесів. Наша країна має дуже малий вплив на світову економіку, але в той же час демонструє позитивну динаміку розвитку. Головне питання для інвесторів – як вітчизняних, так і закордонних – це стабільність у країні і необхідність визначення національної та регіональних стратегій розвитку України. Інноваційні ринки розвиваються переважно завдяки малому й середньому бізнесу, тому вони повинні отримувати ресурси під не більше ніж 5–6% річних. При цьому інновація повинна стати товаром і тільки тоді буде розвиватись вся система [4].

Підтримка малого бізнесу, особливо наукоємного, є нерозвинутою в Україні. Державна підтримка в цьому напрямі має бути зосереджена: у сфері інкубування високотехнологічних експортоорієнтованих наукоємних підприємств та створення фондів початкових інвестицій для їх фінансування (досвід Ізраїлю); на створення ринку венчурного капіталу з метою підтримки малих та середніх підприємств із значним потенціалом зростання та капіталізації (досвід США) [5]. Для цього необхідно на законодавчому рівні розвивати та підтримувати фондовий ринок в Україні, ринок інтелектуальної власності. На жаль, виконання законодавства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності залишається незадовільним, що потребує посилення контролю за його дотриманням.

Значна роль у підтримці інноваційних процесів має бути відведена науково-промисловим об'єднанням та фінансово-промисловим групам як структурам з потужним науково-технічним потенціалом, реалізацію якого необхідно підтримувати державі шляхом фінансових та податкових преференцій. Орієнтація цих структур не тільки на внутрішні, а й на зовнішні ринки сприятиме постійному інноваційному пошуку, що має

сприяти подоланню технологічної відсталості українських підприємств. Вхідження до “технологічного ланцюжка” великих компаній малих та середніх підприємств зменшуватиме ринкові ризики останніх та стабілізуватиме їхню діяльність.

Забезпечення впровадження високоєфективних інноваційних проектів у сфері економіки можливе лише за умови відновлення їхнього активного науково-технічного розвитку через використання новаторської розумової праці, що створює нові знання й нові технології та підтримує підприємство на сучасному рівні. Тому важливого значення набувають глибоке вивчення можливостей використання інновацій як механізму економічного розвитку, забезпечення державного регулювання та підтримки інноваційних процесів, розроблення й прийняття антикризової стратегії, способів її реалізації та шляхів фінансового забезпечення. Така стратегія має бути складовою державної політики управління господарським комплексом з метою стабілізації й підвищення рівня економічного розвитку незалежної держави.

Створення національної інноваційної системи – багаторівневе системне завдання, вирішення якого забезпечується наполегливою роботою всього суспільства. Причому не можна покладатися лише на ринкові механізми регулювання. Інноваційна система не формується спонтанно на основі механізмів саморегуляції, а потребує активного втручання й управління цим процесом з боку держави [3]. Для активізації інноваційної складової економічного розвитку необхідно створити ефективну та постійно діючу систему прогнозування, формування пріоритетів та планування. Інноваційна політика має бути узгоджена із загальною економічною політикою держави і формуватися на базі законів з відповідним матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням.

Список використаних джерел

1. Федулова Л. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2005. – №4. – С. 35–47.

Економіка в умовах світової фінансової кризи

2. *Інноваційні процеси в змішаній економіці* : моногр. Т. 1 / [В.Г. Федоренко, М.П. Денисенко, І.М. Грищенко, А.П. Гречан та ін.] ; за ред. В.Г. Федоренка, М.П. Денисенка. – К. : ІПК ДСЗУ, 2008. – 194 с.
 3. *Самойлик К.* Формування національної інноваційної системи України потребує державної уваги / К. Самойлик. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/1186750061.html>
 4. http://abk.org.ua/uk/o_kompanii/nov_zakon/detail.php?ID=4918
 5. *Стадник В.В.* Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006. – 464 с.
 6. *Рекомендації* парламентських слухань на тему "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації". – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1132.929.0>
 7. *Федоренко А.* Інвестиції і податки: хто кого? / А. Федоренко // Економічний часопис. – ХХІ. – 2002. – №6. – С. 37–38.
-
-